

Osudová dôležitosť vedeckého bádania

Ladislav Kováč

Podobu sveta dnes formuje veda. V dobrom i zlom. Evolúcia ľudstva dospela do kritickej fázy. Priveľa vieme do sveta zasahovať a primálo mu rozumieme. Dokážeme konštruovať skvelé mašiny, ktoré nám uľahčujú prácu a poskytujú zábavu, no zaostali sme v poznávaní toho, čo hýbe človekom a spoločnosťou. Tam sme naďalej plní predsudkov. Sebaisti vo svojich „večných pravdách“, netolerantní, slepí a hluchí – a pritom v skutočnosti zotročení psychologickými a sociálnymi silami, ktorým nerozumieme.

V tejto situácii majú tí, čo profesionálne pracujú vo vede, znásobené poslanie. Nie iba zväčšovať množstvo poznatkov. Podieľať sa na ich šírení a upozorňovať na to, ako nás disproporciami medzi znalosťami a neznalosťami ohrozuje. Podieľať sa dvojako: vyučovaním mladých ľudí; a komunikáciou s laickou verejnosťou. Na Slovensku, kde chýba tradícia vedy, je to poslanie naliehavejšie než inde. V tomto som vždy videl účel svojej publicistiky. Bola variáciou na *jedinú* tému, aj vtedy, ak sa týkala dejín alebo politiky: treba nám čo najviac vedy, lebo ona je prostriedkom ako odstraňovať neznalosti a vyvracať lži a tým znižovať utrpenie. Mám porozumenie pre vágny jazyk, taktizovanie, zatajovanie, ba aj inteligentnú demagógiu politikov; vždy som však trval na jasnom a *nekompromisnom* stranení poznaniu u intelektuálov. Stranení s rizikom omylu. Aj za cenu zneuznania alebo perzekúcie. V mojom chápaní je intelektuál vzdelaný človek, ktorý svoje názory šíri na verejnosti. Je *orgánom sebauvedomenia* spoločnosti. U nás voľakedy najmä literát, dnes stále viac profesionál so vzdelaním vo vede. Kto už iní ak nie intelektuáli od vedy by mali nástojiť na tom, aby toto sebauvedomenie nebolo sebaklamom, bludom, či dokonca zámerným klamaním?!

Nedávno som sa na stránkach tohto denníka vyjadril k pripravovaným zákonom o vysokoškolskom vzdelávaní a o Slovenskej akadémii vied (SAV). Z veľkého počtu položiek vybral som iba tri. S vedomím, že za mojou analýzou a návrhmi bude nasledovať polemika. Držím sa zásady formulovať svoje myšlienky tak, aby som do vyvolanej polemiky nevstupoval. Ak robím výnimku, je to preto, lebo diskutujúci, čelní funkcionári SAV, mi pripísali názory, ktoré sú presne opačné, než som vyslovil a tie potom na stránkach SME vyvracali. Ťažko by som niesol, keby verejnosť mala uveriť, že som doporučil zastavenie základného vedeckého výskumu na Slovensku a zlikvidovanie SAV. Hoci redakčné krátenie (bez môjho vedomia a súhlasu) mohlo formulácie znepresniť, text niesol jasné poslanie: Slovensko základný vedecký výskum potrebuje; treba ho však robiť na vysokých školách; a preto treba SAV *premeniť* na jednu alebo viacero univerzít.

Kolegovia zo SAV zvyknú argumentovať, že SAV s vysokými školami spolupracovať chce, ale oni nejavia záujem. Vo vete, čo redakcia vypustila, som vysvetľoval, prečo tomu tak je. Dodávam, že desať rokov márných snažení stačilo na dôkaz, že tadiaľto cesta nevedie. V inom vypustenom texte som zdôvodňoval, prečo na vysokej škole robíme sekvenovanie DNA, aj keď v lúštení ľudských génov Slovensko nemalo šancu uspieť v súťaži s veľkými krajinami: „Aby sme študentov držali na úrovni súčasnej vedy, aby výsledky sveta mohli uplatňovať u nás. Práve táto činnosť, a *jedine* ona, nás oprávňuje, aby sme zároveň do spoločnej pokladnice svetovej vedy prispievali vkladom v oblasti, v ktorej sa vo svete nebáda.“ Tieto dve redakciou vypustené vety vyjadrovali podstatnú zásadu: ak sa máme účinne podieľať na svetovej vede, treba nám robiť originálny výskum, skúmať to, čo neskúmajú iní. A práca so študentmi opodstatňuje a podnecuje originalitu. Mrzelo by ma, keby moju skepsu o šanci Slovenska napomôcť k vysvetleniu nemoci šíalených kráv chápali napr. v Neuroimunologickom ústave SAV ako spochybnenie významu a kvality ich výskumu.

Práve zameranie tohto ústavu, ojedinelé vo svete, je predpokladom pre neštandardné bádanie. O to viac je škoda, že ústav nie je súčasťou univerzity, aby sa na ňom učilo originálnemu mysleniu a bádaniu čo najviac mladých ľudí.

SAV zohrala *dôležitú* rolu v rozvoji slovenskej vzdelanosti. Môj návrh nesleduje jej zrušenie a nedajbože existenčné ohrozenie jej pracovníkov. Sleduje lepšie využitie ich talentov a schopností. Ak by sa SAV, premenená na univerzitu, v rovnocennej súťaži s inými univerzitami presadila, skôr by početne narástla, než aby musela zamestnancov prepúšťať. Aj keby neexistovala celosvetová naliehavosť odvrátiť globálne hrozby rozvíjaním relevantných oblastí vedy, kultúrny a vzdelávací význam základného vedeckého výskumu dostatočne zdôvodňuje jeho pestovanie v našej krajine. „Potrebujeme vedu, a to nie iba ako nástroj, či dokonca slúžku techniky, ale preto, lebo veda dnes určuje celý intelektuálny život národov. Určuje ich spôsob uvažovania, ich hodnoty, vytvára duchovnú klímu presného myslenia, jasného a koncízneho jazyka, kritickosti, analýzy. Núti ku kvalitnej robote nie iba tých, čo vo vede pracujú priamo, ale celú spoločnosť“ (Slovenské pohľady, 1988, č. 3). Pre prienik vedeckého poznania do slovenskej spoločnosti sa o trinásť rokov neskôr otvára jedinečná príležitosť tým, že zanedlho celá polovica populačného ročníka bude prechádzať terciárnym vzdelávaním. SAV má možnosť premenou na univerzitu odpútať sa od podoby, akú jej vnútil komunizmus a nadviazať na tradíciu Platónovej Akadémie – *školy*, v ktorej starší odovzdávali mladým poznatky a od nich získavali podnety. Ak v rokoch, osudovo dôležitých pre našu krajinu, ale aj pre celý svet, najvzdelanejší a najskúsenejší z kultúrnej elity budú stáť bokom, mimo vplyvu na mladých ľudí, bez duchovného potomstva, sterilní, bude to *hriech*, intelektuálny i morálny.

Ladislav Kováč

(Autor je vysokoškolský učiteľ.

kovacl@fns.uniba.sk)